

OD REDAKCJI

Po Soborze Watykańskim II Kościół wraca do struktur o charakterze synodalnym. Paweł VI w 1968 r. powołuje instytucję synodu biskupów mającą charakter doradczy dla papieża. Z kolei w Kościołach lokalnych wprowadza się nową formę zgromadzeń synodalnych, nie tylko jako spotkań biskupów i duchowieństwa celem stanowienia prawa, ale także z udziałem świeckich i ze znacznie szerszą refleksją o charakterze duszpasterskim. W jeszcze większym zakresie koncepcję synodalności pragnie wcielić w życie Kościół papież Franciszek. Naczelnym hasłem jego pontyfikatu jest apel o „pastoralne nawrócenie”, do którego wzywa Kościół na wszystkich poziomach. Jednym z instrumentów procesu nawrócenia ma być rozwój zasady synodalności – rozumianej jako uczynienie Kościoła znacznie bardziej KOMUNIA, w której wszyscy mają większe poczucie UCZESTNICTWA, co sprawi, że Kościół będzie w stanie znacznie lepiej pełnić swoją MISJĘ we współczesnym świecie.

Pierwsza więc sprawa – to uczynić Kościół znacznie bardziej komunią i wspólnotą. Komunią sakramentalną, ale również braterską wspólnotą. Stąd potrzeba otwarcia się na każdego, na jego potrzeby i sposób myślenia. Chodzi tu zarówno o słuchanie siebie nawzajem, jak i o słuchanie Ducha Świętego. Komunia to także budowanie wewnętrznego dialogu w Kościele. W procesie synodalnym bardzo ważna jest przemiana relacji pomiędzy kapłanami a świeckimi. Chodzi o przełamanie pewnego „elitaryzmu kapłańskiego”, o wstąpienie na drogę kroczenia razem, o wykonanie konkretnego kroku w kierunku bardziej wspólnotowego przeżywania i funkcjonowania Kościoła, bez podziału na my i oni, my i wy. Uczestnictwo – to inaczej mówiąc przebudzenie odpowiedzialności za Kościół wśród wszystkich jego członków. Chodzi tu o przełamanie syndromu „śpiącego olbrzyma”, który wciąż charakteryzuje większość wiernych świeckich. Wyrasta to z przekonania, że Kościół przyszłości wymaga znacznie większego zaangażowania świeckich. Z kolei misja jest podstawowym zadaniem Kościoła. Droga synodalna ma służyć temu, aby cały Kościół na wszystkich poziomach stał się znacznie bardziej misyjny. Tego wymaga współczesny świat. Kościół musi więc wyjść na peryferie dzisiejszego świata, musi stać się znacznie bardziej inkluzywny, czyli zapraszający i otwarty na tych, którzy mają problemy, którzy żyją w sytuacjach nieregularnych, którzy czują się rozczarowani i zbuntowani.

Podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia synodu biskupów, w październiku 2015 r., Franciszek powiedział, że „świat, w którym żyjemy, a jesteśmy powołani, by go kochać i mu służyć, również przy jego sprzecznościach, wymaga od Kościoła wzmożenia współdziałania we wszystkich zakresach jego

misji”¹. To wezwanie do współpracy w misji Kościoła jest skierowane do całego ludu Bożego. W związku z powyższym 9 października 2021 r. papież Franciszek zainicjował w Rzymie XVI Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów pod hasłem: „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja”. Synod został podzielony na trzy fazy: pierwszą stanowią konsultacje przeprowadzane wśród ludu Bożego w Kościołach lokalnych; druga to faza kontynentalna; trzecią będzie zgromadzenie biskupów z całego świata jesienią 2023 r. w Rzymie. Nowością tego synodu, co realizowane jest w jego pierwszej fazie, jest wysłuchanie całego ludu Bożego: duchownych, osób konsekrowanych i świeckich. Wyrasta to z przekonania, że Duch Święty mówi przez każdego ochrzczonego, a więc Jego inspiracja może przyjść także ze strony osób odległych, czy nawet nieodnajdujących swego miejsca we wspólnocie Kościoła. Franciszek jest przekonany, że „droga synodalności jest drogą, której Bóg oczekuje od Kościoła trzeciego tysiąclecia”. Pragnie więc, aby Kościół stał się znacznie bardziej synodalny. I w tym widzi szansę na jego odnowę, niezbędną do kontynuowania misji we współczesnym świecie i w coraz bardziej niesprzyjającym otoczeniu kulturowym.

Synodalność oznacza więc szeroko zakrojony program odnowy Kościoła. Chodzi w niej o nowy sposób funkcjonowania Kościoła, oparty na wewnętrznym dialogu, na wzajemnym wysłuchiowaniu się, na większej otwartości na ludzi świeckich i znacznie większym ich zaangażowaniu. a przede wszystkim na otwarciu na nowe inspiracje Ducha Świętego i na właściwym odczytywaniu znaków czasu. I tego ma nas nauczyć droga synodalna. W związku z powyższym bieżący numer „Studiów Pastoralnych”, zatytułowany: *SYNOD – SYNODALNOŚĆ*, pragnie przybliżyć fenomen synodalności objawiający się od początku chrześcijaństwa oraz pokazać jak obecnie realizować go owocnie w praktyce. Trwający synod jest nie tylko wielką szansą dla Kościoła. Poprzez synod Kościół może bowiem dać przykład i wnieść istotny wkład do życia społecznego. Chodzi o przykład dialogu, słuchania ludzi o innych poglądach i akceptacji różnorodności z miłością, czego dziś nieraz tak bardzo brakuje.

Dział „Artykuły” rozpoczyna tekst ks. Henryka Olszara pt. „*Odbywać wspólną drogę*”. *Synody – punkty zwrotne w dziejach kościelnych*. Autor pokazuje, że synody wyrosły z praktyki Kościoła w dwóch ostatnich tysiącleciach. Należą one do jego tradycji, której początki sięgają epoki apostołskiej. To określa ich

¹ Etymologicznie słowo „synod” pochodzi od greckiego „syn-hodos” oznaczającego wspólną drogę. Synody od pierwszych wieków chrześcijaństwa, poczynając od Soboru Jerozolimskiego, odgrywały decydującą rolę w życiu Kościoła. W okresie starożytności były one podstawowym miejscem podejmowania decyzji. Na poziomie Kościoła lokalnego uczestniczyła w nich zasadniczo cała wspólnota kościelna. Odbywały się pod przewodnictwem biskupa, z udziałem prezbiterów i diakonów, ale także przy wysłuchaniu zdania ludu i przy jego akceptacji. Synody odbywały się także na szczeblu poszczególnych prowincji kościelnych oraz Kościołów patriarchalnych, a także powszechnym, dla rozeznawania istotnych kwestii doktrynalnych, liturgicznych, prawno-kanonicznych i duszpasterskich. Te ostatnie nazywano także soborami. Zob. *Vademecum Synodu o synodalności*, Watykan 2021.

pierwszorzędne znaczenie, podobnie jak życie poszczególnych Kościołów partykularnych. Badania historyczne ukazują, że synody odgrywały kluczową rolę w ich urzeczywistnianiu się jako pewnych całości eklezjalnych, jak również przyczyniały się do rozwiązania pojawiających się problemów. Synod jest potrzebny, aby wyraziła się w nim wspólna troska „o bycie Kościołem i bycie w Kościele”.

Spojrzenie ekumeniczne na tę troskę przedstawia ks. Przemysław Sawa w artykule pt. *Synodalność we wspólnotach niekatolickich inspiracją dla Kościoła katolickiego?* Artykuł prezentuje formy synodalności w poszczególnych nurtach chrześcijaństwa: w Kościołach wschodnich (prawosławnych i orientalnych), starokatolickich, anglikańskich, luterańskich, reformowanych, metodystycznych oraz ewangelikalnych. Ukazane są główne mechanizmy funkcjonujące w odmiennych denominacjach oraz ich teologiczne uzasadnienie. To doświadczenie może być inspiracją dla katolickich poszukiwań przeżywania synodalności i współodpowiedzialności wszystkich ochrzczonych za życie i misję wspólnoty. Tekst zawiera przykładowe modele synodalności w określonych grupach Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, a jednocześnie formułuje postulaty do dyskusji w Kościele katolickim. Z jednej strony artykuł ma charakter sprawozdawczy i systematyzujący, a z drugiej prowokuje do rozmowy o synodzie oraz synodalności jako normalnym funkcjonowaniu wspólnoty ochrzczonych.

Z kolei w artykule pt. *Realizacja synodalności w kapitułach zakonnych na przykładzie zgromadzenia salwatorianów* ks. Bogdan Giemza pokazuje, że kapituła zakonna także stanowi przykład, jak w praktyce realizować właściwie rozumianą synodalność. W ciągu kilkunastu wieków jej kształtowania zostały bowiem wypracowane szczegółowe normy zawarte obecnie w prawodawstwie ogólnokościelnym i w prawie własnym, które określają naturę, skład osobowy, zasady proceduralne i czas odbywania kapituł. Zostało to ukazane na przykładzie zgromadzenia salwatorianów.

Kolejne artykuły przedstawiają konkretne doświadczenia Kościołów partykularnych w przeprowadzaniu synodów. Sebastian Kiebig i Šimo Maršić w artykule pt. *Weltkirchliche synodalität im stetigen prozess: implikationen im gegenwärtigen Pontifikat am Beispiel der Erzdiözese Vrhbosna (Sarajevo)*, opisują – w kontekście impulsów o synodalności w pontyfikacie papieża Franciszka – dwuetapowy, dziewięcioletni proces synodalny w archidiecezji Vrhbosna (Sarajewo), aby pokazać podejście metodologiczne synodu oraz osiągnięte rezultaty. Magdalena Józwik w artykule pt. *Synodalne doświadczenie Kościoła katowickiego w trakcie trwania II Synodu Archidiecezji Katowickiej w latach 2012-2016* pokazuje, jak w czasie trwania II Synodu Archidiecezji Katowickiej w latach 2012-2016 zostały w Kościele katowickim zrealizowane intuicje odnośnie do procesu synodalnego. Intuicje te głównie odnoszą się do dwóch podstawowych obszarów: duchowego przeżywania Kościoła jako wspólnoty wiary, w której wszyscy wezwani są do uczestnictwa i współodpowiedzialności, oraz instytucjonalnej organizacji dającej możliwość usłyszenia głosu wszystkim chcącym wziąć udział w rozmowie

o Kościele lokalnym. W artykule został przedstawiony przebieg synodalnych prac, a także konkretne działania formacyjne oraz organizacyjne podejmowane w trakcie trwania synodu.

Dwa kolejne artykuły omawiają problem synodalności w kontekście życia parafialnego. Ksiądz Mieczysław Polak w artykule pt. *Synodalna droga odnowy parafii. Aktualność refleksji III Powojennego Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej* wskazuje, że jedną z podstawowych form synodów są synody diecezjalne. Jednym z nich był III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, który odbył się w latach 1995-2000. W artykule ukazana jest aktualność refleksji synodu gnieźnieńskiego w odniesieniu do problemu odnowy współczesnych parafii. Podobnie ks. Bogdan Biela w artykule pt. *Parafialne Rady Duszpasterskie jako wyraz synodalności Kościoła* stwierdza, iż szczególną rolę w ewangelizacyjnej misji Kościoła spełnienia parafia, a w jej ramach – przewidziana przez prawo – rada duszpasterska. Aby jednak mogła ona rzeczywiście spełnić swoją rolę w budowaniu parafii jako wspólnoty wspólnot musi opierać się na trzech istotnych filarach Kościoła synodalnego: komunii, uczestnictwie i misji. Artykuł ukazuje, jak te trzy wymiary wyłaniają się z nauczania Kościoła, jaki jest stan faktyczny i co jest istotnym czynnikiem mającym wpływ na to, aby parafialna rada duszpasterska służyła życiu synodalnemu w parafii.

Aby droga synodalna mogła być realizowana, muszą zostać spełnione pewne istotne warunki. O tym traktują dwa artykuły. Marek Fiałkowski OFMConv w artykule pt. *Współpraca duchownych i świeckich w Kościele w kontekście procesu synodalnego* stawia sobie za cel ukazanie współpracy duchownych i świeckich w Kościele w kontekście synodu biskupów, który odbywa się w nowej formule. Autor zwraca uwagę, że wymaga to najpierw omówienia samego procesu synodalnego, a następnie wskazania najważniejszych płaszczyzn współpracy duchownych i świeckich oraz trudności i przeszkód, na jakie ona napotyka. Wzajemna współpraca wymaga bowiem ciągłego doskonalenia i poszukiwania nowych form i płaszczyzn. Na niwie parafialnej dotyczy to przede wszystkim planowania duszpasterskiego. Temat ten podejmuje ks. Maciej Ostrowski w artykule pt. *Refleksja pastoralnoteologiczna nad planowaniem duszpasterskim*. Po omówieniu teologiczno-biblijnych podstaw tego planowego działania w duszpasterstwie autor porównuje sens planowania w Kościele z planowaniem w sferze świeckiej, wskazując podobieństwa i zasadnicze różnice. Na końcu przedstawia wybrane przykłady planowania duszpasterskiego.

Oprócz zmiany mentalności zarówno duchownych, jak i świeckich właściwie rozumianej synodalności służą także struktury eklezjalne, które wyrosły na bazie Vaticanum II. Ten wątek widoczny jest w artykule Michała Białkowskiego pt. *Udział Michała Klepacza w pracach Konferencji Episkopatu Polski i jej komisji specjalistycznych (1947-1967)*. Tekst ten stanowi kontynuację cyklu podjętego w poprzednich numerach „Studiów Pastoralnych”, który omawia udział wybitnych polskich hierarchów w pracach Konferencji Episkopatu Polski. W okresie

powojennym kluczową rolę w pracach KEP odegrał bp Michał Klepacz. Mianowany pod koniec 1946 r. ordynariuszem łódzkim, w 1949 r. powołany na członka Komisji Głównej Episkopatu Polski, był pierwszoplanową postacią polskiego episkopatu w okresie uwięzienia i odosobnienia Prymasa Polski, kard. Stefana Wyszyńskiego (lata 1953-1956).

Podstawową rolę w budowaniu świadomości synodalnej wśród wiernych spełnia przepowiadanie Kościoła. Jego uprzywilejowaną formą jest homilia. Dlatego też ostatni tekst w dziale „Artykuły” także wpisuje się – chociaż w sensie szerszym – w tematykę niniejszego zeszytu. Tekst ks. Andrzeja Żądło pt. *Homilie można budować w oparciu o teksty euchologiczne. Refleksja zainspirowana Dyrektorium homiletycznym* podejmuje zagadnienie przygotowania homilii w oparciu o teksty euchologiczne. Inspirację dla swoich rozważań autor odnalazł w opublikowanym w 2015 r. przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Dyrektorium homiletycznym*. Metodą proponowaną przez dyrektorium jest wyrastająca z patrystycznej egzegezy duchowych sensów Pisma Świętego *lectio divina*. W metodzie tej chodzi o teksty biblijne przynależne do kanonu ksiąg uznanych za natchnione. Ponieważ jednak euchologiczne formuły przynależą do otwartego katalogu, który jest wciąż uzupełniany, to różnią się od tekstów biblijnych, dlatego też w artykule pojawia się teza, iż metodą *lectio divina* można modelowo posługiwać się w pracy nad formułami modlitewnymi i czerpać z niej inspirację, ale sięgać należy po metody typowe dla hermeneutyki liturgicznej. W treści opracowania proponuje się korzystanie przy pracy nad homilią opartą na tekstach euchologicznych z metody historyczno-krytycznej, która pozwala odczytać ich diachroniczność, oraz z metody lingwistycznej (semiotycznej), dzięki której można zgłębić ich bogactwo synchroniczne. Zestawienie tych metod pozwala dostrzec, jak korespondują ze sobą, a przez to potwierdzają racjonalność przeprowadzonego wywodu oraz słuszność tezy wskazującej na potrzebę posługiwania się przy pracy nad homilią na bazie formuł euchologicznych metodami adekwatnymi.

Droga synodalna w Kościele ściśle związana jest z „nawróceniem pastoralnym”, dlatego też dział „Materiały” rozpoczyna kolejny tekst ks. Andrzeja Żądło pt. *Wprowadzenie w lekturę instrukcji „Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła”*. Opracowanie w swym założeniu nie może zastąpić lektury samego dokumentu Kongregacji ds. Duchowieństwa, ogłoszonego w 2020 r., ale ma wzbudzić pragnienie osobistego kontaktu z tymże dokumentem. Celem zaś tego kontaktu ma być dokładne zapoznanie się z jego treścią, która na poczesnym miejscu stawia potrzebę duszpasterskiego nawrócenia w różnych obszarach zarówno życia, jak i działania duszpasterskiego wspólnot parafialnych, powoływanych do istnienia po to, by skutecznie służyć misji ewangelizacyjnej Kościoła. Lektura omawianej instrukcji pozwoli nam odkryć w jej treści wiele nieodzownych wskazówek, mogących stanowić inspirację do takich działań, które współczesnemu duszpasterstwu parafialnemu nadawać będą kształt adekwatny do potrzeb i problemów dzisiejszego świata.

Nie sposób wyobrazić sobie myślenia synodalnego bez dialogu, bez szukania porozumienia. Przykładem może być *Orędzie biskupów polskich do ich niemieckich braci w Chrystusowym urzędzie pasterskim* z 18 listopada 1965 r. Tekst Grażyny Szewczyk pt. *Kardynał Bolesław Kominek – inicjator polsko-niemieckiego pojednania. Głosy polskich i niemieckich opiniodawców* wraca do tego orędzia i przypomina sylwetkę jednego z jego głównych inicjatorów. Mimo iż liczba publikacji, jaka ukazała się w minionych latach na temat treści wspomnianego orędzia, jest zaskakująco duża, to jednak w dzisiejszym przekazie opinii i informacji na ten temat gubi się teologiczna refleksja, która sięga do głębszych warstw tekstu orędzia. Pozostaje ona poza zainteresowaniem socjologów, politologów czy historyków. Ich uwaga skupia się bowiem przede wszystkim na poznawaniu procesów transformacji polsko-niemieckiego pojednania i jego społeczno-politycznych skutków. Niezależnie jednak od przyjętej dzisiaj perspektywy badawczej, pozwalającej interpretować i oceniać wymianę listów między biskupami polskimi i niemieckimi z dystansu i bez emocji, które towarzyszyły komentatorom w roku opublikowania orędzia, warto – według autorki – przywołując atmosferę tamtych lat, nie zapominać, iż u źródeł ówczesnych sporów i podziałów kryło się powszechne niezrozumienie teologicznego wymiaru słów o przebaczeniu.

Tekst ks. Sebastiana Kreczmańskiego pt. „*Zbiór z Werony*” – opis i zawartość wpisuje się w tematy liturgiczne podejmowane na łamach „Studiów Pastoralnych”. Ma on charakter źródłowy dla tekstów liturgicznych. Został tutaj ukazany zbiór, który nie zawiera modlitw przewidzianych bezpośrednio do użycia w liturgii, ale jest kolekcją łacińskich oracji pochodzących z różnych okresów.

Ostatni artykuł wieńczący bieżący numer „Studiów Pastoralnych” wskazuje na to, co jest w zasadzie źródłem i dopełnieniem wszelkiego „procesu synodalności” w Kościele. Ksiądz Krzysztof Witko w tekście pt. *Modlitwa, czyli słowa obrócone w ciszę Boga* zwraca uwagę na fakt, że nigdy nie jest dość przypominania, iż autentycznie chrześcijańska modlitwa zakorzeniona jest w wierze i praktyce Kościoła. Stanowi ona dla wierzącego człowieka religijną przestrzeń wspólnoty z Bogiem Przymierza i akt solidarności z bliźnim. Na tak nakreślonym tle autor artykułu omawia najpierw problem fałszywego wyobrażenia o modlitwie chrześcijańskiej, a następnie prezentuje myśl o modlitwie w soteriologicznej przestrzeni objawienia, którego znamienym rysem jest struktura dialogiczna. Na koniec dokonuje teologicznej refleksji nad rzeczywistym sensem modlitwy wstawienniczej za żywych i umarłych. Nawiązując zaś do świadectwa śląskiego poety mistycznego epoki baroku, Anioła Ślązaka (Angelus Silesius), zwraca uwagę na specyficzną przestrzeń modlitwy, która bierze swój początek z ciszy serca człowieka wierzącego i prowadzi go do otwarcia się na ciszę Boga wspaniałomyślnie go zbawiającego.

Zamieszczone w niniejszym tomie „Studiów Pastoralnych” recenzje i omówienia dotyczą następujących publikacji: S. Adelajda Sielepin, *Eucharystia. Obecność-hodie-uczestnictwo* (ks. Andrzej Żądło); Janusz Mariański, *Godność ludzka a praca. Szkice ze społecznego nauczania Kościoła katolickiego* (Marek

Marczewski); Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, Polskie Stowarzyszenie Obrońców Życia Człowieka, *Kompendium pastoralne o rodzinnym pogrzebie dziecka martwo urodzonego i towarzyszenie w żałobie osieroconej rodzinie*, opr. Piotr Guzdek (Eugeniusz Sakowicz); Marek Fiałkowski OFMConv, ks. Robert Sadlak, *Młodzi w Kościele. Inspiracje dla duszpasterstwa młodzieży w świetle posynodalnej adhortacji „Christus vivit”* (Eugeniusz Sakowicz); Marek Marczewski, *Teologia rzeczywistości ziemskich* (ks. Bogdan Biela); Marek Marczewski, *Posługa zbawcza diakona stałego* (ks. Bogdan Biela).

Osiemnasty zeszyt „Studiów Pastoralnych” zamyka sprawozdanie z XXII Sympozjum Teologiczno-Familiologicznego, które odbyło się w Kazimierzu Biskupim w dniach 23-24 lutego 2022 r. pod hasłem: „Powołanie i misja świeckich w Kościele i świecie” (ks. Bogdan Biela). Wielość aktualnych tematów podjętych na tymże sympozjum (zostaną one opublikowane w czasopiśmie „Teologia i Moralność”) wpisuje się w dużym stopniu w problematykę synodalności w życiu Kościoła.

ks. Bogdan Biela